

Zwart

Ander werk van Walter Kraut

Blauwe ogen (roman, 2005)

Het echte werk (roman, 2006)

Droomoord (roman, 2012)

Y.Y. (roman, 2015)

Walter Kraut

Zwart



2020 Uitgeverij Voskamp

Voor Ann

© 2020 Walter Kraut
Omslagontwerp Edwin Bodegraaf
www.walterkraut.nl
ISBN 9789402125603

DEEL 1

*I danced myself out of the womb**

Bruno stond gebogen over zijn fiets om het kettingslot te openen toen hij ze hoorde. Voetstappen en hol gelach dat door de lege fietsenkelder galmde. Er was op zich niets verontrustend aan de geluiden, maar hij wist meteen dat ze het op hem hadden gemunt.

Het was vrijdagmiddag. Na het zevende uur waren er geen lessen meer en de bel die het weekend had ingeluid had al een halfuur geleden geklonken. De leraar biologie had hem na de les teruggedroepen. 'Bruno, kun je heel even blijven hangen?' Er waren nog maar een paar leerlingen in het lokaal.

'Waarom?' vroeg hij onwillig.

De overgebleven leerlingen keken naar hem en liepen daarna de gang op. 'Dag meneer Beekman,' zei een van hen, een serieus en onopvallend meisje met kort donkerbruin haar en al even donkere ogen, waarmee ze Bruno nog een keer nieuwsgierig opnam.

'Dag Marieke. Fijn weekend.'

Meneer Beekman haalde zijn schouders op. 'Niets bijzonders, hoor. Maak je geen zorgen.' Hij pakte de

papieren van zijn bureau bij elkaar en stopte ze in een zwarte aktentas. ‘Nog goede muziek gehoord de laatste tijd?’

‘De nieuwe Aerosmith,’ antwoordde Bruno enthousiast. Hij had het wel vaker over muziek met zijn biologieleraar, die vroeger naar eigen zeggen in een bandje had gespeeld. ‘*Permanent Vacation*. Echt supergoed.’

‘*Permanent Vacation*.’ Meneer Beekman knikte. ‘Mooie titel. Dat willen we allemaal wel.’ Hij aarzelde, tilde toen een plastic tasje van de vloer. ‘Ik heb iets voor je. Ik weet niet waarom, maar ik heb er op de een of andere manier twee van. Ken je dit?’

Op de hoes was een man afgebeeld met rood haar en een bliksemflits over een van zijn ogen. Mascara, oogschaduw, roze lipstick. De mond stond halfopen en de boventanden waren net zichtbaar. De ogen waren gesloten. De figuur leek te slapen. Zijn torso was lijkkleek; een buitenaards wezen, ingevroren en afgelegd voor de begrafenis. ‘David Bowie’ stond rechts bovenaan de hoes. ‘Aladdin Sane’ in hetzelfde lettertype en even groot aan de onderkant.

‘Van gehoord.’

‘Ik denk dat het wel iets voor je is, dat je dit goed vindt, bedoel ik.’

‘Hij had toch dat nummer met Tina Turner?’

‘Ja, dat is óók David Bowie,’ lachte hij. ‘Hij neemt voor elke plaat een ander image aan. Zijn huidige muziek is een beetje saai. Maar tien, vijftien jaar geleden! Nou ja, luister maar eens. Je mag hem hebben. Als je het niets vindt, geef je hem maar aan de kringloop.’

Zijn leraar leek zich ineens te generen.

‘Nee, nee, dank u wel. Echt gaaf. Ik ga hem vanmiddag nog draaien.’

Hij had het kettingslot net geopend toen de jongens hem van achteren insloten. Zijn schooltas en het plastic tasje met *Aladdin Sane* leunden tegen zijn fiets. Hij had elke handeling rustig uitgevoerd zonder zich om te draaien. Hij deed alsof hij de jongens niet opmerkte. Hij trok het kettingslot uit het wiel, stopte de sleutel in zijn zak. Hij zette zich schrap, maar de duw kwam toch zo onverwacht dat hij naar voren klapte.

‘Oeps, sorry!’

Er werd gelachen.

Hij stond op en draaide zich half om. Drie grinnikende jongens van enkele jaren ouder. Kakkers van het gymnasium. Slungels in de kleren van hun vader. Ze hadden hem vaker nageroepen. ‘Pluisje,’ was hun bijnaam voor hem. ‘Pluisje, wanneer ga je nou eens naar de kapper? Zullen we je geld geven voor de kapper?’ Onorigineel en nauwelijks bedreigend. Het waren eikels; geen jongens die er toe deden op school. Toen hij een van hen een keer in zijn eentje was tegengekomen had de jongen hem angstig aangekeken. Verontschuldigen hadden al op zijn lippen gelegen, maar Bruno had hem nauwelijks een blik waardig gegund.

Nu was het anders. Nog steeds las hij angst in de ogen van de jongen, maar er was ook vastbeslotenheid om die angst te overwinnen. ‘Hé Pluisje, hoe is het nou?’

‘We dachten even dat je een meisje was. Lekker stuk, dachten we.’

Elke opmerking werd met gelach van de anderen bejegend.

‘Wat is dit?’ Een van de jongens boog zich voorover om de plastic tas van de vloer te pakken.

‘Afblijven,’ zei Bruno.

‘Oeh, hoor je dat? Het spreekt!’

De jongen aarzelde maar pakte toen toch de tas.

Het had met een sisser af kunnen lopen, had Bruno nog vaak gedacht. Verbaal gejen, opmerkingen over zijn haar, wellicht nog een duw voor ze lachend de kelder uit waren gelopen. Maar toen de jongen triomfantelijk het tasje omhoog hield voor zijn vrienden en de plaat eruit wilde halen, haalde Bruno uit met het kettingslot. Al die tijd had hij de ketting aan het uiteinde vastgehouden. Hij had het nauwelijks doorgehad, maar nu voelde hij de ketting bewegen. Het was haast alsof het metaal zelfstandig omhoog kwam, alsof de ketting zijn arm stuurde in plaats van andersom.

Met het geluid van een rinkelende sleutelbos kwam de ketting neer op de slaap van de jongen. Bruno had niet gemikt. Zijn arm was achterwaarts omhoog gegaan en in een halve cirkel met kracht weer gedaald. Hij zag wat er gebeurde. Hij observeerde, maar had niet het gevoel dat hij er deel van uitmaakte. Hij zag de verbijstering van de andere jongens, die terugdeinsden. De jongen die zo triomfantelijk de plastic tas had opgehouden viel achterwaarts op de betonnen vloer. De doffe bons waarmee zijn hoofd neerkwam weergalmde in de kelder. Zijn ogen draaiden in de kassen, zijn lichaam stuiptrekte. Bloed lekte door zijn haren heen op de groezelig-grijze vloer.

Een van zijn vrienden rende weg en riep naar de ander: ‘Wacht hier!’

Bruno rolde de ketting om zijn zadel, pakte de plastic tas van de grond en hing hem aan zijn stuur. Daarna wachtte hij

netjes op wat er zou gebeuren. Toen de conciërge enkele minuten later arriveerde, bewoog de jongen niet meer.

1

Bruno was nog geen zestien toen hij met een fietsketting een leerling van onze school dood sloeg. Hij was leerplichtig en de school was daarom verplicht na meer dan een week afwezigheid elke paar dagen iemand langs te sturen met huiswerk.

De eerste twee weken na zijn schorsing had niemand daartoe het initiatief genomen. Als hij ziek was geweest zou er ongetwijfeld een kleine delegatie zijn langsgekomen met een kaart en bloemen – dat zou zelfs bij met de minst geliefde klasgenoot gebeuren. Maar wat was precies de situatie? Wat was de etiquette? Hij was tijdelijk geschorst en kon dus niet vanzelfsprekend op sympathie rekenen. Er was iemand overleden en hoe je het ook wendde of keerde, Bruno was daarvoor verantwoordelijk. Een moordenaar? Ik geloof niet dat er iemand was die er zo over dacht, maar zo lang het onderzoek liep was alles speculatie.

Voor Bruno was het zoals voor veel van ons vijftienjarigen een jaar van verandering. Oude vriendschappen waren langzamerhand uiteen aan het vallen en nieuwe

vriendschappen waren schoorvoetend aan het ontstaan. De oude vrienden waren vaak restanten van de lagere school; een handvol leerlingen uit de buurt dat de overstap had gemaakt naar dezelfde middelbare school en met wie je gemakshalve op was blijven trekken. Het was een politiek spel: met welke leerlingen ging je een verbond aan en welke klasgenoten kon je beter negeren? Bruno was een onduidelijk geval: hij vroeg er met zijn haardracht en aanstellerige gedrag haast om gepest te worden, maar hij kon zich evengoed als raddraaier ontwikkelen en werd met een zekere verbaasde bewondering gadeslagen.

Niemand voelde zich hoe dan ook direct geroepen zich als bode op te werpen en het was daardoor een klasgenote met wie hij daarvoor niet omging die als eerste bij hem op bezoek kwam. Zij was tevens de laatste leerling geweest die hem vóór het ongeval had gezien. Marieke zou altijd volhouden dat ze toen iets had voorvoeld, dat er na afloop van de biologieles iets in de lucht had gehangen. Bullshit natuurlijk. Juist Marieke zou na alles wat er later is gebeurd beter moeten weten.

Het verhaal van Bruno Zwart laat zich gemakkelijk mythologiseren. Heel veel van dit soort verhalen heeft onze kleine stad nou eenmaal niet. Slechts een handvol bewoners heeft een lemma op Wikipedia, voor veel van mijn vrienden dé graadmeter voor bekendheid, en veruit de langste artikelen gaan over Bruno en zijn vader, de omstreden schrijver Bert Zwart die Bruno jarenlang in bekendheid heeft overschaduwde.

Over Bert zijn verscheidene publicaties verschenen, Bruno daarentegen is na een korte periode waarin hij het nieuws domineerde niet meer dan een voetnoot in de

Nederlandse popgeschiedenis geworden. Hoewel tienduizenden mensen zich Bruno herinneren, is er los van het Wikipedia-artikel verrassend weinig over hem te vinden. Mijn bedoeling is daarin verandering te brengen. Ik wil zijn geschiedenis hier zo eenvoudig mogelijk en zonder opsmuk uit de doeken doen.

Het is alsof ik een met krassen en stof bedekte langspeelplaat weer helder wil doen klinken. Ik kan me het allemaal nog soepel voor de geest halen, maar hoe breng ik het over? Veel speelt zich af in de groeven tussen de nummers in, en daar heerst een gespannen stilte. Het is vooral deze stilte die me intrigeert en waarover ik wil schrijven. Het begin is eenvoudig genoeg te markeren: de dood van een leerling in de fietsenkelder op school. Maar daarna? In de chaos die erop volgde, trad Marieke naar voren. Het is met een gevoel van pijn dat ik haar opnieuw voor het voetlicht breng.

Toen meneer Beekman om een vrijwilliger vroeg om bij Bruno langs te gaan had Marieke als eerste haar vinger opgestoken. Andere vingers volgden aarzelend, maar gingen de lucht in met de zekerheid dat er niets van hen zou worden verwacht. Ook ik stak uiteindelijk mijn hand op. Het was alsof er om een klassevertegenwoordiger werd gevraagd. Marieke zou haar taak serieus nemen, daar twijfelde niemand aan. 'Nou, daar is Bruno mooi klaar mee,' riep een jongen achterin. Aan het gelach te oordelen was hij niet de enige die er zo over dacht. 'Elke week overhoring,' zei een ander.

Marieke was een onopvallend meisje. Degelijk en serieus, leergierig en ambitieus. Iemand die voor in de klas zat en

nooit op een onvertogen woord werd betrapt. Ze leek gespeend van een gevoel voor humor en werd door mijn klasgenoten nauwelijks waargenomen. Geen oorbellen of andere sieraden, haar kastanjebruine haar kort, haar ogen donkerbruin met opvallend grote irissen. Het was een volwassen schoonheid die vijftienjarige jongens niet op waarde wisten te schatten. Ik dacht dat ik de enige was die haar schoonheid opmerkte, de enige die jaloezie voelde bij het idee dat Bruno vereerd zou worden met haar bezoek.

Nu ik een oude klassenfoto bekijk komt dat gevoel meteen weer boven en kan ik me niet voorstellen dat er niet meer waren die haar in stilte bewonderden. Tussen de aanstellerige pubermeiden met blinkende ringen in hun oren en lang gestileerd haar staat een jonge, zelfverzekerde vrouw die met lichte afkeer in de camera kijkt. Op de foto sta ik rechts achter haar, een brede lach op mijn puisterige gezicht, mijn bril glinsterend in de ochtendzon. Bruno staat er vreemd genoeg niet op, alsof hij toen al bezig was zijn oude zelf uit te wissen, als een toekomstige politicus die zelfs in zijn vroegste jeugd beseft geen stap verkeerd te mogen zetten.

Die dag was de aandacht wel degelijk op Marieke gericht. Hoewel niemand echt bij Bruno langs had willen gaan, waren de meesten toch afgunstig dat Marieke de eer ten deel zou vallen. Het nieuws van de vechtpartij was al sinds die eerste maandag het gesprek van de dag. Niemand wist precies wat er was gebeurd, maar in de fietsenkelder was het die week druk. Iedereen speculeerde over wáár precies de jongen was overleden. Sommigen dachten bloed te zien. De jongens die erbij waren geweest waren net als Bruno tijdelijk afwezig van school.

Juist door het gebrek aan ooggetuigen en feitelijke informatie begon het verhaal een eigen leven te leiden. Marieke zou de eerste zijn die nieuwe informatie toe kon voegen en werd enkele weken lang benaderd als de mensenrechtenadvocaat die ze later in werkelijkheid zou worden. De notoriteit van haar cliënt was heel even de hare en zoals een goede advocaat betaamt liet ze niets los over de bezoeken. Wel had de meest serieuze leerling van Bruno's klas ineens een haast constante glimlach op haar lippen. Ze genoot duidelijk van haar rol en al snel was iedereen ervan overtuigd dat het brave, gezagsgetrouwe meisje het met Bruno deed. Lijdzaam hoorde ik het allemaal aan.

Op een van haar bezoeken aan Bruno ben ik Marieke achterna gefietst. Ik zag wat zij zag, hoorde dezelfde auto's langs razen, dezelfde vogels fluiten. Nu, dertig jaar later, probeer ik me voor te stellen hoe het voor Marieke moet zijn geweest om Bruno thuis op te zoeken. Ik ken de route, heb Bruno en zijn ouders meerdere keren gesproken, ben in die tijd zelfs een keer bij hen thuis geweest. Ik stap bij haar op de fiets, ga dertig jaar terug de tijd in, en al snel zie ik het allemaal voor me...

Op weg naar huis kon Marieke gemakkelijk een omweg maken langs het huis van Bruno. Dat was een van de redenen dat ze had aangeboden bij hem op bezoek te gaan. Haar aantekeningen waren altijd in orde, in een leesbaar en precies handschrift en haast zonder doorhalingen. Ze mocht

er op school gratis kopieën van maken. Het was geen enkele moeite.

Ze had vaak aan Bruno gedacht die week. Hoe hij na de biologies met zichtbare tegenzin was blijven hangen. Ze had zich afgevraagd waarom hij na had moeten blijven. Er had iets onzegers gelegen in het verzoek van meneer Beekman, alsof hij geen goede reden had gehad Bruno na te houden. Ze was gesteld op haar biologieleraar. Tussen al die saaie en teleurgestelde oude mannen was hij een verademing. Elke docent op hun school had een academische titel en er leken er weinig die voor het docentschap hadden gekozen. Meneer Beekman was hierop een uitzondering. Hij had altijd geweten dat hij docent had willen worden, had hij een keer aan de klas verteld, en ze geloofde hem. Het was een keuze en geen gefnuikte carrière, zoals bij de meeste anderen. Het was ook een beetje voor hem dat ze bij Bruno langsging.

Bruno was in veel Mariekes tegenpool. Hij deed zijn uiterste best om op te vallen en het was haast onmogelijk hem niet op te merken. Dat halflange kroeshaar, de oorbellen, de met badges bedrukte spijkerjas; de nauwe spijkerbroeken en oversized overhemden die als een rokje over zijn smalle heupen hingen. Vaak luidruchtig in de klas en gewild grappig. Er was iets verschrikkelijk aanstellerigs aan hem dat haar intrigeerde. Maar hoezeer hij zich ook verzette tegen de schoolregels en klaagde over huiswerk, hij had altijd zijn huiswerk af en haalde hoge cijfers voor bijna alle vakken. Sommige leraren gaven de proefwerken terug naar gelang het resultaat. De proefwerken met de laagste cijfers werden het eerst uitgedeeld, waarna de cijfers langzaam toenamen. Allebei bijna zaten ze stevast bij de

laatste vijf. Zij zat altijd stil en in spanning te wachten, hij deed alsof het hem niet interesseerde. Maar ze zag dat hij net zo ambitieus was als zij.

Bruno woonde op een woonerf dat zoals de hele wijk in het decennium daarvoor uit de grond was gestampt. Het was een vlak, grasachtig landschap met sloten en vijvers dat ooit boerderijland was geweest. Veel groen was bij de bouw behouden gebleven en de wijk volgde het patroon van het oude boerenlandschap. De woonerven waren conglomeraties van vijftig tot honderd ruime eengezinswoningen. Auto's die afsloegen om Bruno's straat in te rijden konden nergens anders naartoe. Het woonerf was een digitale acht met slechts één ingang. Fietsen konden wel doorrijden, via een wandelpad dat dieper de buurt in leidde: het was een mogelijke route naar haar eigen huis.

Ze voelde zich bekeken toen ze de eerste keer de straat in fietste en spiedend de muren afzocht naar huisnummers. Bij de meeste huizen leken de nummers verborgen. Hoe deden postbodes dit? Ze zag 36 en 30 en telde verder af. Bij nummer 24 stond het huisnummer op de vensterbank in het raam. Ze stapte af en liep de oprit op. De voortuin bestond uit lage, ongeïnspireerde begroeiing; varens en gras en geen andere kleuren dan bruin en groen. Nergens de stenen paden die je elders in de tuinen zag. Houten bielzen scheidde de tuin af van de straat en oprit. De garagedeur was dicht. Ze herkende Bruno's fiets die tegen een muur onder de carport stond, het lawaaiige, fluorescerend oranje brik waarmee hij elke ochtend aan kwam gerateld. Rond het zadel de ketting waarmee hij iemand had doodgeslagen.

Ze belde aan. Het was niet de voordeur die opende, maar de deur hier loodrecht op, die van de berging. Een vrouw met lang rood haar en slordig aangebrachte make-up keek haar vragend aan. Ze besepte dat haar bezoek onverwacht was en voelde hoe een blos zich over haar gezicht verspreidde. ‘Dit is toch het huis van Bruno?’ vroeg ze. ‘Ik zit bij hem in de klas en ben door de school gevraagd om hem zijn huiswerk en zo te geven. Heeft niemand daar iets over gezegd?’

‘Kom toch binnen.’ De vrouw stapte opzij en Marieke liep de hal in. Ze liet zich de keuken in leiden. ‘Ik zal Bruno wel even roepen.’ Een lage, doorrookte stem en een zwaar Twents accent. Hoewel alle ramen wijd open stonden, rook het in de woonkamer naar sigaretten. Een volle asbak stond aan de rand van een lange, volgepropte tafel. Het huis leek op een vlooiemarkt: overal stonden spullen. Een wandkast was volgestouwd met goedkope prullaria: schaaltes, poppen, kopjes, talloze klokken, lampjes, plastic bloemen. De kleur roze overheerste. Het was of een twaalfjarig kind de spullen uit haar jeugd had uitgesteld.

Bruno’s moeder riep naar boven. ‘Bruno, bezoek!’ Toen er geen reactie kwam, liep ze de trap op. Marieke bleef staan op de scheiding tussen keuken en woonkamer. Ook op de keukentafel, waaromheen drie krukjes stonden, was nauwelijks ruimte. Een roze koffiezetapparaat, een dienblad met kopjes, een schemerlamp en vazen met kunstbloemen. Je kon er misschien net drie borden kwijt, maar veel bewegingsruimte zou je niet hebben. Haar eigen moeder hield van ruimte en er stond bijna niets in huis wat geen functie had. Hier leek alles nutteloos. Zelfs het koffiezetapparaat leek nep.

‘Bruno vroeg of je boven wilde komen.’ Ze hield de deur voor haar open. In een donkere hal liep een spiraaltrap naar boven.

‘Tuurlijk,’ zei ze. Ze moest denken aan *Alice in Wonderland*, zo vreemd kwam het haar allemaal voor. Een sprookjeswereld. Bruno’s moeder een verlopen koningin, of wellicht eerder een heks met al die spullen om haar heen en de opvallende oorbellen en sieraden: om elke vinger droeg ze een ring, in haar haar zaten fel gekleurde klemmen en haarspelden. Bruno had het extravagante van geen vreemde. De kroonprins, als moordenaar opgesloten in zijn eigen paleis. Op een vreemde manier voelde ze zich op haar gemak. Het was de vanzelfsprekendheid van een droom waarin alles zowel vreemd als herkenbaar was.

Boven aan de trap stond Bruno op haar te wachten. ‘Hé,’ zei hij aarzelend. ‘Marieke, hoi.’ Het was duidelijk dat hij haar niet had verwacht. Hij leek zelfs even moeite te hebben haar te plaatsen. ‘Kom verder.’ Ze liep hem achterna zijn slaapkamer in. Hier was het al even rommelig en volgestouwd. De muren waren rood geschilderd en opgesierd met posters van rocksterren. Mannen met lang haar en verwijfde make-up, gekleed in leer en opzichtige kleren. Ze herkende geen van de artiesten. Een bed, een ouderwets bureau met laden en een ingebouwd opbergkastje, een plank met een platenspeler, daarnaast een kartonnen doos met lp’s en schoendozen met cassettes. Onder de plank stond een gitaarversterker waaruit het geluid van een ventilator klonk. De gitaar leunde tegen het bureau.

‘Was je aan het gitaarspelen?’

‘Ja, zo maar wat dingen.’ Hij droeg een wijde, blauwe joggingbroek en een ruim zwart T-shirt. ‘Mijn thuishloffe,’ zei hij, alsof hij had gemerkt dat ze hem gadesloeg. Een bed, een bureaustoel en een rotan leunstoel met een batik doek erover; ze vroeg zich af waar ze kon gaan zitten. Ze stonden een tijdje zwijgend tegenover elkaar. ‘Wil je misschien wat drinken? Er is koffie.’ ‘Heb je ook thee?’ ‘Dat weet ik niet, ik zal even kijken. Ga zitten.’ Hij wees op het bed. ‘Doe geen moeite, hoor, ik hoef niet echt thee. Ik zal ook niet heel lang blijven.’ ‘Oh, oké.’ Hij drong niet aan.

Ze deed waarvoor ze was gevraagd. Ze vertelde wat hij allemaal gemist had, gaf hem het huiswerk van de laatste weken en de aantekeningen die ze voor hem op school had gekopieerd. Hij nam haar instructies serieus, stelde vragen, bedankte haar meerdere malen en omdat het om zo’n lange periode ging waren ze ruim een uur druk. Uiteindelijk had hij toch drinken van beneden gehaald: twee glazen appelsap. Hij had er ruim vijf minuten over gedaan en al die tijd vroeg ze zich af wat ze hier in vredesnaam deed en ze besloot dat ze aan zou geven dat er de volgende keer maar een andere vrijwilliger moest komen.

Maar tegelijkertijd was het niet onplezierig om daar met hem te zitten en het was interessant om Bruno zo ingetogen te zien, omgeven door zijn helden. Ze had hem willen vragen iets voor haar te spelen, maar ze waren al zo lang bezig met de lesstof dat ze zich uiteindelijk gehaast voelde. Dat moest dan maar de volgende keer. Het was met zicht op een meer intieme ontmoeting dat ze twee dagen later toch terugkwam. Na nog twee, drie bezoeken begon ze er zelfs naar uit te zien.

Ze belde niet langer aan en liep direct via de berging naar binnen. Altijd zat Bruno's moeder aan de tafel in de woonkamer, vaak met een sigaret, en lezend in een bibliotheekboek van een schrijver van wie ze nooit had gehoord. Het was boeketreeksproza dat bij Nederlands niet zou worden behandeld en door haar ouders niet werd gelezen. Maar het was mooi om iemand zo geconcentreerd te zien lezen, echt te lézen in plaats van te studeren. Als haar moeder al eens een boek las was het met een frons op haar voorhoofd en constant gezucht, al zei ze wel steeds hoe knap ze het toch allemaal niet vond. Ze kon maanden over hetzelfde boek doen, terwijl ze Bruno's moeder nooit met hetzelfde boek aantrof.

Bruno had hetzelfde met muziek. Steeds vaker praatte hij over muziek en hij liet haar dingen horen. Ze leerde de artiesten op zijn muren kennen. Ze vond het allemaal even verschrikkelijk en dat zei ze hem ook, maar hij bleef proberen haar te overtuigen. Zijn enthousiasme was aanstekelijk, maar zijn muzieksmaak abominabel, zei ze hem en hij moest daar zo hard om lachen dat ook zij in de lach schoot. Of het onder haar invloed was zou ze nooit met zekerheid kunnen zeggen, maar zijn muzieksmaak veranderde in de maanden dat ze bij hem op bezoek kwam. Het was alsof hij naar muziek zocht waarmee hij haar wel kon imponeren.

Dat lukte voor het eerst met een plaat waarop het portret van een man stond met rood haar en een bliksemflits over een van zijn ogen. Mascara, oogschaduw, roze lipstick. Zijn mond halfopen en de tanden net zichtbaar. 'Van meneer Beekman gekregen,' zei Bruno.

Zo stel ik me voor dat het is gegaan. Marieke heeft me uitgebreid verteld over de eerste maanden met Bruno en het verhaal dat drie decennia lang in mijn hoofd heeft liggen gisten komt langzamerhand tot leven. Ze heeft toegegeven dat haar herinnering vol zit met gaten. De door motten aangevreten voorstelling reconstrueer ik als een half vergaan kunstwerk. Ik verlaat me op het feilbare geheugen van mensen die hem hebben gekend. Elke biografie is een interpretatie.

De herinnering van Bruno's vader Bert is niet alleen door motten aangevreten, het is tevens aangetast door zijn fantasie: hij heeft het materiaal gebruikt voor enkele van zijn romans. Hoe moet het voor hem zijn geweest toen hij vernam van het desastreuze voorval in de fietsenkelder? 'Als ik mijn ogen toedoe, ben ik in Honolulu,' is het van Jules Deelder afkomstige motto van Berts in 1998 verschenen verhalenbundel *Dubieuze praktijken en andere verhalen*, een collectie verhalen die zich afspeelt op plekken waar hij nooit was geweest.

Ik doe mijn ogen toe en bevind me aan de Universiteit Twente, de universiteit waar ik zelf een blauwe maandag heb gestudeerd, voor ik me op de journalistiek richtte. Bert was toen al weg, maar de verhalen over hem deden nog steeds de ronde.

Bert Zwart was op zijn werk toen hij hoorde dat zijn zoon Bruno iemand had neergeslagen. Een receptioniste had hem

opgezocht in zijn laboratorium en hem gevraagd zijn vrouw te bellen. Het was een noodgeval, zei ze buiten adem, 'iets met uw zoon'. Zijn vrouw had gevraagd dat er expliciet bij te zeggen, alsof ze vermoedde dat hij anders nooit terug zou bellen.

'Nu?' vroeg hij. Hij keek naar de apparatuur op zijn werkbank.

'Dat vroeg ze,' zei de receptioniste.

'Oké, dank je. Ik kom eraan.'

Tien minuten later vertelde zijn vrouw Rita hem in een chaotische brei van woorden wat er was gebeurd. De school had haar gebeld met een vaag verhaal dat nu als bij een fluisterspel nog vager aan hem werd doorverteld. 'Iets met zijn zoon' had andere schrikbeelden opgeroepen dan wat hem nu was meegedeeld. Hij was opgelucht. Met Bruno zelf was niets aan de hand. Hij had iemand met een fietsketting in het gezicht geslagen en de situatie was ernstig. Ernstig voor een ánder dus.

Hij liep terug naar het laboratorium om zijn jas te pakken, keek nog een keer rond om zich ervan te vergewissen dat het veilig was de boel zo achter te laten en sloot af. Hij bedankte de receptioniste en wenste iedereen een prettig weekend. Eenmaal in de auto voelde hij hoe het zweet hem in de handen stond. Hij bleef even rustig zitten, startte toen de motor en reed de uitgestorven campus af.

Bruno in een vechtpartij. Het leek hem weinig aannemelijk, maar hij bemoeide zich zo weinig met zijn zoon dat hij dat niet met zekerheid kon zeggen. Wat Bruno ook uitspookte, het was nooit zo erg geweest dat er iemand contact met hem opnam. Soms was er een vermoeden, nooit zekerheid. Nu werd hij voor het eerst op school ontboden

en werd hij gedwongen zich zorgen te maken en zich als een echte vader te gedragen. Hij had er weinig zin in.

Zijn vrouw Rita was al zwanger geweest toen hij voor het eerst met haar naar bed was gegaan. Ze had het hem vlak voor het moment opgebiecht. Ze had naakt naast hem in bed gelegen in de flat waar hij sinds vijf maanden woonde. Hij en Rita kenden elkaar al sinds hun vroege jeugd; hun ouders woonden bij elkaar in de straat. Bert was vijf jaar ouder, dus heel veel hadden ze de eerste jaren niet met elkaar te maken gehad. Als uit een mist was Rita langzaam tevooorschijn gekomen. Ze had jaren door hem onopgemerkt in de straat gewoond, maar toen hij haar voor het eerst opmerkte – ze moest toen een jaar of zestien zijn geweest –, merkte hij haar ook echt op.

Bij haar was het andersom. Als kind had ze de vijf jaar oudere jongen altijd bewonderd en jarenlang had ze zich zelfs verliefd gewaand. Maar toen ze de leeftijd had bereikt waarop mannen haar begonnen waar te nemen – dit leek haast van de ene op de andere dag te gebeuren – raakte ze haar interesse in hem kwijt. Het was alsof ze onder de ogen van de loerende mannen tot leven kwam. Nu ze opviel, wilde ze nog meer opvallen. Ze begon zich anders te kleden. Felgekleurde jurkjes, gestreepte panty's, laarzen met hakken. Haar haar had ze voor de spiegel in een slordige pony geknipt, zoals ze dat in bladen had gezien. Ze begon met make-up te experimenteren: zwaar aangezette mascara, golvende wenkbrauwen, glinsterende oogschaduw.

Het stadje liep weliswaar jarenlang achter op wat er in de Randstad gebeurde, maar er waren er meer zoals zij en ze had al snel een nieuwe vriendengroep gevormd. Nog vóór

Bert het huis uit ging was zij al uit de buurt verdwenen: ze was ingetrokken bij een leefgemeenschap in een naburige stad. Haar ouders luchtten hun hart tegenover die van Bert en die vertelden alles weer door aan hem. Hoe ze haar opleiding tot verpleegster had gestaakt, dat ze haar geld verdiende met het verstellen van kleren op een naaiatelier en erover dacht naar de modeacademie te gaan. Er was sprake van een vriendje. Het stoorde hem dat hij steeds als tegenpool werd opgevoerd: de brave jongen die nooit voor problemen zorgde.

Nog voor zijn afstuderen kreeg hij een baan aangeboden als amanuensis bij de Universiteit Twente. Kort daarna verhuisde hij naar een eenpersoonsflatje in het centrum van de stad. Het was rond dezelfde tijd dat hij hoorde dat Rita naar Amsterdam was vertrokken. Ze vertelde hem over haar kortstondige bestaan in de hoofdstad toen ze die eerste avond naast hem lag. Hij was veel te zenuwachtig om te luisteren en miste daardoor zelfs de naam van de rockster met wie ze een affaire had gehad. De vader van haar baby.

Toen hij vroeg of ze 'iets gebruikte' zei ze dat dat niet nodig was. 'Maak je geen zorgen. Ik ben al zwanger.' Dat was het moment geweest waarop hij zich terug had moeten trekken, had hij later vaak gedacht. Hij had op kunnen staan en zich aan kunnen kleden. Want hij wist dat het niet bij die ene keer zou blijven. Hij wist toen al dat als hij nu met haar naar bed zou gaan, hij de verantwoordelijkheid voor haar baby op zich zou nemen. Hij vermoedde zelfs dat ze daarom naast hem lag, dat ook zij deze conclusie had getrokken en een degelijke vader zocht voor de ongeboren baby van haar rockster. Ze gaf hem een kans nee te zeggen. Maar in hoeverre is er sprake van een keuze als de vrouw op wie je

al jaren op afstand verliefd bent, naakt naast je ligt en je de kans hebt met haar naar bed te gaan? Wat voor keuze hij met zijn hoofd ook zou maken, zijn lichaam zou hierin zijn eigen weg volgen. Hij besloot dan maar lichaam en geest met elkaar in overeenstemming te brengen en gaf zich vol over aan het avontuur dat Rita hem bood.

Hun huwelijk was een 'moetje', dat was voor iedereen duidelijk, maar dat Bert niet de vader van het ongeborn kind was wist niemand. Om elke twijfel weg te nemen had Bert zijn ouders verteld dat hij een paar keer bij Rita op bezoek was geweest in Amsterdam en hij suggereerde daarmee dat hun relatie al bestond vóór Rita in tranen was teruggekeerd naar haar geboortestad en haar oude slaapkamer bij haar ouders weer had ingenomen. Zijn ouders waren beledigd dat hij de verhouding voor hen verborgen had gehouden, maar ook blij dat hij een relatie had. Ze hadden Rita ondanks haar dwaling altijd graag gemogen en konden het goed vinden met haar ouders.

In werkelijkheid was het pas na haar terugkomst dat ze elkaar na jaren weer eens waren tegengekomen. Rita was de hond aan het uitlaten toen hij de straat in fietste om op bezoek te gaan bij zijn ouders. De week daarna waren ze in de stad wat gaan drinken. Nog een week later was ze bij hem op bezoek gekomen en waren ze voor het eerst met elkaar naar bed gegaan. Twee maanden daarna waren ze getrouwd.

Zelfs het grootste rekenwonder kon niet bewijzen dat hun eerste kind niet een gezamenlijke prestatie was. Eind goed al goed, zou je kunnen zeggen. Iedereen gelukkig. En zo was het ook een tijd lang. Berts werk beviel hem goed. Als kind deed hij al niets liever dan bouwen en

experimenteren. Eerst waren er blokken, toen lego, daarna mecano en een zich constant uitbreidende treinset. Technische natuurkunde was een logisch gevolg. De theoretische kant interesseerde hem minder en hij faalde voor enkele belangrijke examens. Een academische carrière was voor hem niet weggelegd.

Liever dan de droge natuurkundige teksten las hij fictie. Avondenlang kon hij rondzwerven door de moeilijk doordringbare constructies van schrijvers als Claus en Mulisch, zich laven aan de taalexperimenten en dramatische levensverhalen van Wolkers, de seksuele fantasieën en grootspraak van zijn held Jan Cremer en andere meer recente schrijvers met hun doorwrochte en mysterieuze proza. Hij hield van literatuur waar iets te puzzelen viel, zinnen die zichzelf niet meteen blootgaven, boeken die je moest verleiden voor ze zich aan je openbaarden.

Toen er een baan vrijkwam als amanuensis aan dezelfde universiteit waar hij studeerde had hij gesolliciteerd en hij werd tot zijn verbazing aangenomen nog voor hij zelf zijn studie had afgerond. Hij was handiger in het opzetten van proeven dan de meeste docenten, en zeker dan de hoogleraren, en onderhield met liefde de peperdure apparatuur waar hij nu verantwoordelijk voor was. Hij hielp de vaak stuntelige studenten graag met het technische aspect van de experimenten. En terwijl zij allemaal afstudeerden, bleef hij in zijn baan hangen zonder zijn bul te halen.

De geboorte van hun eerste zoon was na negen probleemlose maanden onverwacht moeizaam verlopen. Het was een lange en pijnlijke bevalling geweest en het

duurde ruim een half jaar voor Rita weer voldoende op de been was om zonder hulp voor hun zoon te kunnen zorgen. Tot die tijd had ze veel hulp van háár moeder en ze trok zelfs weer even met Bruno bij haar ouders in. Toen ze weer bij hem kwamen wonen begon een van de gelukkigste periodes van zijn leven.

Het was aan deze periode dat hij teruggedacht toen hij de auto bij Bruno's school parkeerde en het schoolplein opliep. De ingang van een van de fietsenkelders was met een politielint afgesloten en bij de hoofdingang van de school stonden twee politieauto's. Een agent groette hem toen hij naar binnenliep.

Nog voor hij goed en wel met Bruno had kunnen spreken die met de andere jongens en diens ouders in de receptieruimte zat, werd hij door de rector apart genomen. In de hal werd hij in aanwezigheid van een agent op de hoogte gebracht van wat er was gebeurd. De jongen die Bruno met een fietsketting had geslagen was overleden. Er waren beelden van wat er was voorgevallen. Nog geen half jaar daarvoor had de school camera's in de kelders geïnstalleerd om vandalisme tegen te gaan. De politie had de videoband meegenomen en dit zou een groot deel bepalen van het politieonderzoek. De ooggetuigenverslagen kwamen met elkaar overeen. Drie jongens hadden zijn zoon benaderd en gejeind. Ze hadden een tas van hem afgepakt en Bruno had met zijn fietsketting op het slachtoffer ingeslagen.

Bruno mocht net als de andere jongens gewoon naar huis. Dit weekend moest iedereen maar even tot rust komen, zei de rector. Hij zou erover nadenken wat voor gevolgen het

incident voor Bruno en de anderen zou hebben en begin van de week contact met hem opnemen. Tot die tijd leek het hem het beste als Bruno thuis bleef. Bert knikte. ‘Dat lijkt me inderdaad het beste,’ zei hij. ‘Het zal voor iedereen moeilijk zijn,’ voegde hij eraan toe. ‘Ook voor u, dat dit hier op school moet gebeuren.’

De rector knikte ernstig. ‘Het is vooral moeilijk voor de ouders van het slachtoffer,’ zei hij afkeurend.

‘Natuurlijk,’ antwoordde Bert. Dat de man zo’n vanzelfsprekendheid expliciet moest maken, terwijl hij met zijn opmerking juist een handreiking had willen doen, ergerde hem. Hij voelde zich geschoffeerd en op de vingers getikt door een onsympathieke autoriteit. De man had duidelijk de dag van zijn leven. Eindelijk gebeurde er iets op zijn school en kreeg hij de kans zijn meerwaarde te laten zien. De man leek een tyetje uit Koot en Bie – in gedachten hoorde hij Kees van Kooten het woord ‘slachtoffer’ uitspreken zoals de rector dat had gedaan: het ‘ach’ onnatuurlijk lang aangehouden alsof hij slijm op wilde hoesten. Het zou lachwekkend zijn als de rector niet degene was die over Bruno’s toekomst op school zou beslissen.

Bert gaf iedereen een hand en zei hoe verschrikkelijk hij het vond voor iedereen, vooral natuurlijk voor de ouders van het slachtoffer, en legde vaderlijk een arm om Bruno’s iele schouders.

‘Ik kan niet geloven dat uw zoon zomaar met een ketting op iemand inslaat,’ zei de moeder van een van de andere leerlingen.

‘Laten we het daar nu niet over hebben,’ suste haar man. Het was duidelijk dat zij de mening van alle ouders en waarschijnlijk ook die van de rector uitsprak.

‘Het was drie tegen een, begrijp ik. Uw zoon was mijn zoon met twee anderen aan het uitdagen.’

‘En dan sla je iemand dood?’ De vrouw had haar stem verheven.

‘Dat was nooit de bedoeling,’ zei Bert zo rustig mogelijk.

‘Met een ketting!’

Haar man duwde haar naar de uitgang. De anderen volgden, zodat Bert en Bruno alleen achterbleven met de rector, een agent en de conciërge. ‘Laten we ook gaan,’ zei Bert tegen zijn zoon. Hij bedankte de achterblijvers en liep met zijn zoon naar de auto. De conciërge liep mee naar de uitgang. ‘Maak je niet te druk, Bruno,’ zei hij. ‘Het was een ongeluk.’ Bruno knikte. De conciërge keek hen na toen ze het schoolplein op liepen.

‘Sympathieke man,’ zei Bert.

Hij schrok ervan zijn zoon te zien huilen.

Van: Bert Zwart

Aan: Bruno Zwart

Beste Bruno,

Een maand geleden heb ik je een vriendschapsverzoek gestuurd via Facebook. Niet reageren is in dit soort gevallen hetzelfde als afwijzen, al is er natuurlijk altijd de kans (en mijn hoop) dat je het niet hebt gezien. Prima natuurlijk als je het verzoek afwijst: wie wil er vrienden worden met zijn vader?

Ons laatste contact is van een kleine dertig jaar geleden. Je schreeuwde dat ik op moest rotten en dat je me nooit meer wilde zien. Daar had je goede redenen voor en ik heb me niet verzet. Het kwam mij eerlijk gezegd ook wel uit even uit de belangstelling te verdwijnen en de koelte op te zoeken van een ander land waar nog nooit iemand van mij of jou had gehoord. Ik dacht toen dat het tijdelijk zou zijn, maar eenmaal gesetteld in Londen, besloot ik met het verleden te breken en opnieuw te beginnen.

Jij was 16 en wilde vrijheid. Ik was 42 en zocht hetzelfde. Je moeder en ik lagen in scheiding en met mijn ouders – opa en oma Zwart – had ik door omstandigheden geen contact meer. (Ik weet niet of ik je daar ooit over heb verteld. Het doet er nu niet toe. We hadden het gelukkig bijgelegd voor ze overleden: mijn moeder in mei 1995, mijn vader twee maanden daarna.) Mijn werk aan de universiteit, waar ik ooit met zoveel plezier had gewerkt, stond me van de ene op de andere dag tegen. Een verlengd sabbatical ging haast als vanzelf over in een zeer vervroegde pensionering.

Ik hoef je dit allemaal niet te vertellen. Je hebt het van dichtbij meegemaakt.

En dan was er die verdomde echtscheidingsprocedure die mijn hele omgeving in een rechtszaal veranderde waarin ik van alle kanten vanaf de publieke tribune werd bespuugd en uitgescholden. Eerlijke procedure? Niet echt. In de literatuur is vadermoord een veel voorkomend motief; in werkelijkheid schokte het me hoe snel je je tegen me keerde. Maar zoals gezegd: je had goede redenen en ik schrijf je niet om je iets te verwijten of om anderszins te klagen. Mijn leven is goed. (Ik weet niet of je dat teleurstelt of oplucht.)

Lees je dit überhaupt nog? Of heb je dit bericht meteen verwijderd en mijn adres geblokkeerd? Ik vermoed dat je er nog steeds bent en waardeer het dat je me na al die jaren de kans geeft me uit te laten spreken. Als je er niet meer bent dan praat ik vanuit de prullenbak gewoon verder. In deze digitale tijd is alles wegwerpbaar, toch is er weinig wat werkelijk verdwijnt. Het is gemakkelijker een brief te versnipperen dan een e-mail voorgoed te verwijderen. Zoals het vriendschapsverzoek je hardnekkig lastig zal blijven vallen totdat je het actief verwijdert, zo zal deze e-mail traceerbaar blijven – ook verwijderde items worden netjes bewaard.

Ik las laatst iets in de krant over ‘het recht vergeten te worden’. Blijkbaar kun je een bureau inhuren om alle informatie over jezelf van het internet te wissen en Google heeft de plicht daaraan mee te werken. Ik vind dat een mooi idee. Het gaat zo in tegen de tijdsgeest waarin iedereen juist opgemerkt wil worden en het virtuele bestaan haast belangrijker is geworden dan het werkelijke bestaan.

Mensen leven als avatars. (Ik zie voor me hoe op jouw voorhoofd een landschap van afkeurende rimpels verschijnt; het woord 'avatar' in de mond van een oude man klinkt als een vloek.)

Een kennis van me, de manager van een tweedehandsboekwinkel hier in de buurt, klaagt er vaak over hoe zijn winkel langzamerhand in een museum verandert. Talloze toeristen komen binnen met als enig doel het schieten van enkele foto's voor Instagram of Facebook. Zonder gêne poseren ze met een boek in de hand, sommigen nemen er echt de tijd voor, gaan erbij zitten, proberen verschillende boeken uit, en lopen daarna nog een paar minuten fotograferend door de winkel om uiteindelijk zonder iets aan te schaffen te verdwijnen. Een jongere collega suggereerde dat het goede reclame is als mensen je winkel op Instagram zetten, maar het enige wat het oplevert is meer mensen die de winkel op Instagram zetten, en hoe kun je daarvan leven? In elk geval leggen ze de winkel vast voor hij failliet gaat, denk ik dan; lang zal dat vermoedelijk niet duren.

Ook ik zal dan uit de buurt zijn verdwenen. Na jarenlang verzet heb ik mijn flat in Soho aan een projectontwikkelaar verkocht. Ik verhuis naar een buitenwijk (Walthamstow in Noord-Oost Londen) waar ik voor de helft van de opbrengst een flat heb gekocht van drie keer de oppervlakte van mijn huidige flat. Ik zal Soho missen, wilde ik toevoegen, maar de werkelijkheid is dat ik Soho al jaren mis en dat liever doe in Walthamstow dan in mijn huidige buurt waar de burgerbars en koffieshops als onkruid de opgeknapte gebouwen vullen en mensen in de rij staan om

ergens te mogen eten terwijl obers in het betere restaurant ertegenover zich staan te vervelen.

Ben je er nog, Bruno? Zo vermoeiend, de tirade van een oude man over de verandering der tijden.

Hoe is het met je? Ik zou graag van je horen!